موعودپژوهی/ سال چهارم/ شماره هفتم/ بهار و تابستان ۱۴۰۱/۴۷-۵۸

ضرورت دعا برای فرج امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف

حکیمه واعظ موسوی[۱]

چکیده

یکی از توصیه‌های مهم در زمان غیبت، دعای شیعیان برای ظهور حضرت حجت عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف است. در روایات برای دعا چه به‌صورت فردی و چه گروهی شاخص‌ها و ویژگی‌های مهمی مطرح شده است که توجه به آنها کیفیت و تأثیر دعا را ارتقا می‌دهد. پژوهش حاضر تحلیل محتوایی حدیث شریف حضرت مهدی علیه‌السلام است که فرمود: «برای فرج من بسیار دعا کنید که فرج شما در زیاد دعا نمودن برای فرج است». ضرورت دعا فرج به امر حضرت و منظور از فرج و راه‌های رسیدن به شرایط کثرت دعا در پژوهش حاضر بررسی می‌شود. همچنین علت ضرورت دعا برای فرج در ویژگی‌های خاص حضرت و آثار بی‌شمار دعای فرج در زندگی انسان نیز در تحقیق حاضر بررسی شده است. در ادامه راه رسیدن به کثرت دعا، برطرف کردن موانع دعا و اصلاح کیفیت دعا نیز بیان شده است. روش تحقیق کتابخانه‌ای با استفاده از تحلیل روایات محور کار پژوهشی مقاله حاضر است.

واژگان کلیدی: دعای فرج، فرج، ضرورت دعا، کثرت دعا.

۱. مقدمه

شناخت ویژگی‌های امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف از وظایف عصر غیبت است تا بشر از شبهه‌های ملحدین سالم بماند و ایشان را از مدعیان دروغین تمییز دهد. کسی‌که امام زمان خود را نشناخته باشد

---

۱. دانش‌پژوه کارشناسی ارشد مطالعات اسلامی به زبان انگلیسی، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه‌المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله العالمیه، قم، ایران.

ORCID ID: 0000-0032-2849-7250

به مرگ جاهلیت می‌میرد. (ابن شهرآشوب، ۱۳۷۶، ص۲۴۶) مرگ جاهلیت یعنی، شخص بدون دانشـی درباره اینکه چرا به‌دنیا آمده اسـت و هدف از خلقت او چه بوده و بدون اینکه بهره و ثمره‌ای از زندگی خود برده باشد از دنیا خواهد رفت و این‌گونه مرگ یعنی، بی‌فایده بودن انسان در نظام هسـتی که از آن تعبیر به مرگ جاهلیت می‌شـود. یکی از عوامل معرفت به نورانیت حضرت، امتثال امر ایشـان در کثرت دعا برای فرج است که فرمود: «أَكْثِرُوا الدُّعَاءَ بِتَعْجِيلِ الْفَرَجِ فَإِنَّ ذَلِكَ فَرَجُكُم؛ برای فرج من زیاد دعا کنید که فرج (گشـایش امورات) شـما در زیاد دعا کردن برای فرج هسـت» (مجلسـی، ۱۳۸۶، ۵۳/۸۰). در حدیث مذکور چند نکته مهم وجود دارد: منظور از دعای فرج کدام دعاست، منظور از کثرت در دعای فرج چیست، چه کیفیتی از دعای فرج مصداق کثرت دعا را محقق می سازد تا امتثال امر حضرت شده باشد، چگونه گشایش امور در کثرت دعا برای فرج نهفته اسـت، برای تحقق کثرت دعا برای فرج حرعاملی حضـرت چه موانعی وجود دارد، چگونه موانع کثرت دعا برای فرج برطرف می‌شود.

۲. منظور از دعای فرج

آنچه در ادعیه ماثوره معروف اسـت دعای (اللهم کن لولیک...) یعنی، دعای سـلامتی حضـرت صـاحب‌الزمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف است. (کلینی، ۱۳۶۵، ۴/۱۶۲) دعاهای زیادی برای صـاحب‌الامر به‌طور مأثور ذکر شـده که در میان آنها درخواسـت فرج با بیانات مختلف صـورت گرفته اسـت مثل دعای ندبه و زیارات سـرداب و.... علامه مجلسـی در بحارالانوار ۳۹ دعا با نام باب ادعیه الفرج نقل کرده اسـت (مجلسـی، ۱۴۰۳)، اما به‌طور مشـخص، دعای (الهی عظم البلاء...) دعای درخواسـت فرج حضـرت صـاحب‌الزمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف است. این دعا اولین بار در کتاب کنوزالنجاح شـیخ طبرسـی آمده اسـت و در وسـائل الشـیعه شـیخ حرعاملی و جمال الاسـبوع سـیدبن طاووس نیز نقل شـده است. گفته شـده دعای فرج را امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف به محمدبن احمدبن ابی لیث تعلیم داد که از ترس کشـته شـدن به کاظمین پناهنده شده بود. او با خواندن این دعا از مرگ رهایی یافت (بنویدی، ۱۳۹۰؛ عاملی، ۱۴۰۹).

۳. منظور از کثرت دعای فرج

برای رسیدن به کثرت دعای فرج باید به این نکته توجه داشت که مصداق دعای کثیر محقق نمی‌شود مگر اینکه هر شخص بی‌شمار دعای فرج بخواند و در هر لفظی، اراده قلبی با حضور قلب داشته باشد و تنها لقلقه زبان نباشد؛ زیرا از شرایط استجابت دعا خواستن با توجه و اضطرار است: «أَمَّنْ يجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَ يكْشِفُ السُّوءَ وَ يجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ؛ یا [کیست] آن‌کس که درمانده را -چون وی را بخواند- اجابت می‌کند و گرفتاری را برطرف می‌گرداند و شما را جانشینان این زمین قرار می‌دهد» (نمل: ۶۲). موانعی که شیطان و نفس اماره در خلال اشتغالات انسان ایجاد می‌کنند حاکی از آن است که هر شخص به ضرورت بی‌شمار خواندن دعای فرج آگاه نیست و اگر آگاه شود یا غفلت و تسویف از جانب شیطان و یا وسوسه نفس اماره در خلال امورات شخصی او مانع ایجاد می‌کند که باعث فراموشی او شده تا جایی‌که زمان شبانه‌روز را برای انجام این مهم از دست می‌دهد و دیگر وقت یا توان نخواهد داشت به تعداد زیاد که مقصود حضرت بوده است دعای فرج را بخواند. چگونه باید به مصداق کثرت دعا رسید تا بتوان به فرموده حضرت صاحب‌الامر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف عمل کرد.

۴. راه رسیدن به کثرت دعا

واژه فرج در لغت به‌معنای رهایی از غم و اندوه و گشایش است. (ابن منظور، ۱۴۱۴) دعای فرج بر مؤمنین از چند نظر واجب می‌شود: اول به‌دلیل ویژگی‌های خاصی که امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف دارد که این خصوصیات، رعایت حقوقی را نسبت به ایشان از جمله دعا کردن برای فرج را بر انسان لازم می‌کند. دوم به‌دلیل آثاری که دعا کردن برای فرج در زندگی انسان جاری می‌کند که نبود آنها با هلاکت فرقی نخواهد داشت و معنای فرج مردم با دعا فرج به همین معناست. برای رسیدن به کثرت دعا ابتدا باید به شناخت کلی از ویژگی‌های حضرت رسید که لزوم دعا را واجب می‌کند. دوم باید آثار دعا را در زندگی شناخت تا از این مهم غفلت نشود و سوم، کیفیت به کثرت رسیدن دعا پیگیری شود که آن هم بدون شناخت به راه‌های تحقق امکان ندارد.

۵. ویژگی‌های امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف علت وجوب دعا

حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف به‌سبب جایگاه واسطه فیضی خود و ویژگی‌های خاص بر گردن مردم حقوقی دارد که برخی از آنها بدین شرح است: اولین ویژگی حضرت، غایت خلقت بودن ایشان است. جمعی از روایات بیانگر این مطلب است که خدا به‌دلیل وجود اهل‌بیت علیهم‌السلام، آفرینش را ایجاد کرد و اهل‌بیت علیهم‌السلام هدف خلقت و آفرینش هستند: «نحن صنائع ربنا و الخلق بعد صنائعنا؛ ما مخلوقات پروردگارمان هستیم و خلایق به خاطر ما (اهل‌بیت) خلق شده‌اند» (طبرسی، ۱۴۲۴، ۲۷۸/۲). باوجود شبهات در فهم اشتباه این حدیث یعنی، اهل‌بیت علیهم‌السلام را خالق و روزی‌دهنده دیگر موجودات دانستن، فهم درست روایت جایگاه واسطه فیض بودن اهل‌بیت علیهم‌السلام را نشان می‌دهد و اشاره دارد که اگر کسی حیات دارد و روزی می‌خورد به‌سبب وجود آنها در زمین است. در زمان غیبت صغری برای فهم درست این حدیث مردم به اختلاف افتادند به نائب خاص حضرت صاحب‌الزمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف، ابوجعفر محمدبن عثمان نامه‌ای نوشتند تا حق را برای آنها آشکار کند. پس از طرف امام عصر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف توقیع آمد که: «خداوند تعالی خود اجسام را آفریده و روزی‌ها را تقسیم می‌کند؛ زیرا نه جسم است و نه در جسمی حلول کرده است. هیچ چیز مثل او نیست و اوست شنوای بینا و اما امامان از خداوند متعال درخواست می‌کنند و او می‌آفریند و او روزی می‌دهد به‌خاطر اجابت درخواست آنها و تعظیم حق ایشان» (طبرسی، ۱۴۲۴، ۲۸۴۲/۲).

دومین ویژگی امام عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف خلیفه الهی بودن اوست که مستمر در آفرینش وجود دارد و به‌سبب وجود خلیفه‌الله، دیگر موجودات حیات دارند. خداوند فرمود: «إِنِّی جَاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلِیفَةً؛ همانا من در زمین خلیفه‌ای خواهم گماشت» (بقره:۳۰). صفت خلق خدا چون عین ذات اوست علی‌الدوام خلیفه‌ای بر زمین وجود دارد که اگر خلیفه وجود نداشته باشد نقض غرض خلقت خواهد شد. اگر غرض وجود دنیا از دنیا حذف شود دنیا به غیر خود تبدیل خواهد شد. براساس آیه ۳۰ سوره بقره، غرض و غایت خدا از آفرینش، خلیفه (انسان کامل) است. بنابراین، حق وجود و حق پدر بر گردن خلایق دارند و به‌واسطه وجود آنها رزق به بندگان

می‌رسد: «و بیمنه رزق الوری». خداوند به اهل‌بیت خود خطاب می‌کند: «به سبب شما باران به بندگان می‌رسد و بلا از مردم دفع می‌شود و اگر شما نبودید عذاب خود را بر آنان نازل می‌کردم». امام عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف حق بقا بر گردن مردم دارد چون امان اهل زمین هست» (صدوق، ۱۳۹۵، ص۴۸۵). امام عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف حق منعم بر متنعم هم دارد که خود ایشان نعمت هست (ر. ک.، تکاثر: ۸؛ صافات: ۲۴) چه برسد به اینکه واسطه نعمت هم هست. بنابراین، بر گردن مردم حق بقا دارد و چون حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف حق حیات و بقای شخص را دارد پس مانند پدر حق او واجب می‌شود. خداوند فرمود: «و بالوالدین احسانا؛ به پدر و مادر خود نیکی کنید» (نساء: ۳۶).

پنجم حق قرابت و خویشاوندی پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله است که مقتضی دعا کردن برای آن حضرت است؛ زیرا دعا از اقسام مودت است. خداوند فرمود: «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى؛ بگو برای رسالت از شما مزدی نمی‌طلبم مگر دوست داری در حق نزدیکان (اهل‌بیتم) را» (شوری: ۲۳). ششم، حق ارباب بر بنده است که فرمود: «النَّبِي أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ؛ پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله شاسیته‌تر به امور شماست تا خود شما» (احزاب: ۶). پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله در موقعیت های مختلف ازجمله غدیرخم جانشینان خود را به مردم معرفی کردند و پیروی از آنها را همانند پیروی از خودشان متذکر شدند. پس اهل‌بیت علیهم‌السلام مانند رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌وآله سزاوارتر به امور انسان‌ها از خود آنها هستند. هفتم، حق عالم بر متعلم است که هر افزایش علمی از سوی ایشان و به سبب ایشان حاصل می‌شود. کمترین ویژگی‌هایی که حقوقی بر گردن انسان می‌افکند بیان شد، پس به‌سبب همین مقدار هم بر انسان دعا کردن در حق حضرت و خواستن فرج ایشان واجب می‌شود چه برسد به اینکه عدم دسترسی به نتایج خیری که از دعا حاصل می‌شود چنان محرومیتی را برای انسان ایجاد می‌کند که دوری از این محرومیت‌ها، دعای فرج را واجب‌تر می‌کند، اما اینکه این نتایج و آثاری که از دعای فرج حاصل می‌شود، چیست. پاسخ آن را باید در خلال بیان معصومین علیهم‌السلام جست‌وجو کرد.

۶. آثار دعای فرج

همان‌طورکه در توقیع شریف آن حضرت آمده است حضرت صاحب‌الزمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف فرمود: «أکثِروا الدُّعاءَ بِتَعجیلِ الفَرَجِ فَإنَّ ذلِكَ فَرَجُكُم؛ برای تعجیل در فرج بسیار دعا کنید که در فرج من فرج شما نیز هست». (صدوق، ۱۳۹۵، ۴۸۵/۲) نویسنده کتاب مکیال المکارم می‌نویسد: «منظور از فرج شما چند احتمال دارد: احتمال اول اینکه منظور فرج، خود آن حضرت و بیان علت امر به دعاکردن برای فرج باشد. به عبارت دیگر، حضرت تأکید می‌کند که فرج شما بستگی به ظهور من دارد، نزدیک بودن اسم اشاره (ذلک) به کلمه فرج، مؤید آن است. احتمال دوم اینکه منظور این است که بسیار دعا کردن مایه فرج است. احتمال سوم اینکه با دعا کردن برای فرج، فرج شما حاصل می‌شود. چهارم اینکه با بسیار دعا کردن شما برای فرج من، گشایش کار شما حاصل می‌شود. به‌هرحال فرج می‌تواند مترتب بر آثاری باشد که از زیاد دعا کردن برای حضرت حاصل می‌شود» (موسوی اصفهانی، ۱۳۹۸، ص۴۸۶). تنها در کتاب مکیال المکارم ۹۰ فایده برای دعای فرج ذکر شده است که تنها تعداد معدودی از آن را از باب نمونه بیان می‌شود و آنها عبارتند از:

۶ـ۱. نجات از فتنه‌های آخرالزمان و ایمنی از شر دام‌های شیطان

امام حسن عسکری علیه‌السلام به احمدبن اسحاق زمانی‌که از جانشین بعد از ایشان سؤال می‌کند فرزندی سه ساله را در بغل نشان می‌دهد که صورتش مثل ماه شب چهارده می‌درخشیده است و می‌فرماید: «ای احمدبن اسحاق او در این امت بسان خضر و بسان ذوالقرنین است. به خدا قسم غایب می‌شود، غایب شدنی که در آن زمان از هلاکت نجات نمی‌یابد مگر کسی که خداوند او را بر اعتقاد به امامتش ثابت بدارد و در دعا کردن برای تعجیل فرجش توفیق دهد». (موسوی اصفهانی، ۱۳۹۸، ۳۶۰/۱) زمانی خواهد بود که مردم تنها در زیر پرچم ظهور ائتلاف و اتحاد پیدا می‌کنند، پس این پرچم را نباید زمین گذارد. مصونیت در اعتقادات، مصونیت در انتخاب مسیرها، مصونیت در خانواده‌ها و مصونیت از هلاکت دین و دنیا تنها در سایه خواستن فرج حاصل می‌شود. شخص را صبور نموده و در اهداف آرمانی او و تلاش برای مقابله با ناامیدی جامعه مهیا و پرتوان می‌کند و همین خود گشایش و فرج است.

۶ـ۲. دفع بلا و وسعت روزی

امام صـادق علیه‌السلام فرمود: «دُعَاءُ الْمَرْءِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيبِ يدِرُّ الرِّزْقَ وَ يدْفَعُ الْمَكْرُوهَ؛ دعای مؤمن برای برادرش در غیاب او مستجاب است و روزی را سرازیر می‌کند و ناگواری‌ها را دفع می‌کند». (حرعاملی، ۱۴۰۹، ۱۱۴۷/۴) در جای دیگر فرمود: «أَسْرَعُ الدُّعَـاءِ ثـجْـحاً لِلْإِجَابَةِ دُعَاءُ الْأَخِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيبِ يبْدَأُ بِالدُّعَاءِ لِأَخِيهِ فَيقُولُ لَهُ مَلَكٌ مُوَكَّلٌ بِهِ آمِينَ وَ لَكَ مِثْلَاه؛ و نیز آن حضـرت علیه‌السلام فرمود: زودترین دعایی که به اجابت رسـد دعای برادر (دینی) اسـت برای برادرش در غیاب او، ابتدا شروع به دعا برای برادرش کند، پس فرشته‌ای که موکل بر اوست، گوید: آمین و برای توست دو چندان (آنچه برای برادر دینیت خواستی)» (حرعاملی، ۱۴۰۹، ۱۱۴۸/۲)؛ چون مؤمنی که ایمانش کامل‌تر از صـاحب‌الزمان باشـد و غایب باشـد نمی‌شـناسـیم دعا در حق او ضـروری‌تر می‌شود.

۶ـ۳. بخشش گناهان

روایتی از رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله در تفسیر امام حسن عسکری علیه‌السلام نقل شده که فرمود: «سوگند به آنکه مرا به حق به پیامبری برانگیخت که مردی از پیروان ما گناهان و خطاهایی دارد که از کوه‌های احد و از زمین و آسـمان چندین برابر بزرگ‌تر است به‌مجرد اینکه توبه می‌کند و بر خودش ولایت ما را تجدید می‌نماید گناهانش به زمین زده می‌شـود». (الکاظم حسـنی، ۱۳۹۸، ص۵۱۸) در توضـیح این حدیث، نویسـنده کتاب مکیال المکارم می‌نویسـد: «ظاهراً منظور از تجدید ولایت، اظهار اموری اسـت که بر التزام انسـان به ولایت ائمه معصـومین علیهم‌السلام و توجه او نسـبت به آنها و تسلیم نسبت به اوامرشان دلالت کند و تردید نیست که این امر با دعا برای فرج مولی صاحب الزمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف زیرا؛ نشانه انتظار فرج آنها و علامت التزام به ولایت ایشان است وگرنه اصل عقیده قلبی نیازی به تجدید ندارد هرچند قابل زیاد شدن است» (موسوی اصفهانی، ۱۳۹۸، ۴۲۴/۱).

۶ـ۴. تشرف به دیدار آن حضرت در بیداری یا خواب

صاحب کتاب مکیال المکارم دعایی را متذکر می‌شود که مشتمل بر دعا برای تعجیل فرج است و مداومت بر آنها موجب می شود شخص حضرت را در بیداری یا در خواب ملاقات کند، اما نکته

قابل توجه این اســت که برای تذکر و تشــویق دیگران می‌گوید که خود ایشــان از ابتدای دوران تکلیف و بلوغ بر این دعا مواظبت داشــت و تا این لحظه ســه‌بار حضــرت را در خواب دید به‌طوری‌که بر ایشان یقین حاصل می‌شود که او مولا صاحب‌الزمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف است. ایشان بعد از تعریف یکی از خواب های خود می‌نویســد: «بعد از این خواب آن قدر برکت های باطنی و علوم کامل پنهانی و مدارک ایمانی و الطاف ربانی به من عنایت شــد که زبان از بیان آن ناتوان اســت و در سـبب تألیف کتاب مکیال المکارم، خواب دیگری را ذکر کرده که برای جویندگان بصیرت مایه عبرت و بینش است» (موسوی اصفهانی، ۱۳۹۸، ص۴۲۶).

۶ – ۵. مورد دعای حضرت واقع شدن

مداومت و کثرت دعا باعث جلب توجه حضـرت به انسـان می‌شـود. بنابراین، انسـان از فته‌ها، بلاها و هلاکت های اخرالزمان مصـون می‌ماند و خیرات و برکات زیادی سـرازیر می‌شـود. قرآن می‌فرماید: «وَ إِذَا حُيِيتُمْ بِتَحِيةٍ فَحَيوا بِأَحْسَـنَ مِنْهَا أَوْرُدُّوهَا؛ وقتی کسـی به شـما عرض ادب و تحیتی کرد او را به‌مانند آن یا بهتر از آن پاسخ گویید» (نسـاء: ۸۶). بالاترین و مهمترین فردی که به این دعا عمل می‌کند حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف است. بالاترین رمز، دعا بر حضرت است که سبب می‌شود از آن ناحیه مقدسه، اشعه‌ای به قلب فرد بتابد.

۷. راه رسیدن به کثرت دعا برای فرج

برای ارتقای دعای فرج و رسـیدن به شـاخص کثرت دعا باید موانع دعا برطرف و کیفیت دعا اصلاح شود. برطرف کردن موانع دعا عملیات مقدماتی است که تا محقق نشود ارتقای کیفیت دعا چندان مؤثر نخواهد بود.

۷ – ۱. برطرف کردن موانع دعا

یکی از موانع دعا عدم تقوی‌ســت. قرآن می‌فرماید: «إِنَّما يتَقَبَّلُ اللهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ؛ خداوند تنها عمل پرهیزگاران را می‌پذیرد». (مائده:۲۷) بنابراین، موانع توفیق دعا و پذیرش آن باید برطرف شود. تحصیل تقوی و اجتناب از گناه و تحصیل اخلاص و مراقبه دائمی بر آن باید در دستور کار

روزانه انسـان وارد شـود. دومین مانع دعا غفلت از دعا کردن اسـت. کتاب مکیال المکارم بحثی درباره دعا به درگاه الهی برای جلوگیری از نسیان یاد آن حضرت عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف مطرح کرده است (موسوی اصـفهانی ۱۳۹۸، ص۴۴۶) ابتدا باید تا حد توان دعا کرده و ضـرورت درخواسـت فرج با عافیت از خداوند منان برای دیگران تبیین شود. قرآن می‌فرماید: «تَواصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ؛ و یکدیگر را به‌حق توصـیه نموده و به شـکیبایی سـفارش کرده‌اند» (عصـر: ۳). امر فرج هم وعده حق خدا ست و هم صبر می‌طلبد که باید دیگران را به آن سفارش کرد و همچنین مصداق بارز تعاون بر نیکی و تقواسـت: «وَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى، و باید با یکدیگر در نیکوکاری و تقوا کمک کنید» (مائده: ۲). اگرچه شـناخت ضـرورت دعای فرج بسـیار کمک‌کننده اسـت، اما برای ملکه شـدن دعای فرج، اربعین‌گیری نیز بی‌تأثیر نیسـت. دعای گروهی و دسـته‌جمعی مورد تأکید اسـت و به‌ویژه در روایات آمده است چهل نفر با هم دعا کنند. امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: «اگر چهل نفر جمع شوند و خداوند را بخوانند در مسئله‌ای، خداوند دعای آنان را مستجاب خواهد کرد و اگر چهل نفر نباشـند و چهار نفر ده‌مرتبه خداوند را بخوانند دعای آنان مستجاب خواهد شد وگرنه یک نفر چهل مرتبه خداوند را بخواند خداوند دعای او را مسـتجاب می‌کند». خداوند متعال به حضـرت عیسـی علیه‌السلام وحی کرد: «به مؤمنان بگو همراه تو مرا بخوانند» (حرعاملی، ۱۴۰۹، ۱۰۳/۷؛ کلینی، ۱۳۶۵، ۴۷۸/۲).

یکی از موانع دعا، ترجمه‌نکردن دعاهای درخواسـت ظهور به زبان‌های مختلف اسـت. مسـلمانان دیگر کشـورها که به زبان عربی مسـلط نیسـتند نیز می‌توانند به ضـرورت دعای فرج آگاهی یابند و ادعیه درخواست فرج را با زبان خود بیاموزند. ترجمه این ادعیه مهم بوده و تبیین ضـرورت آن از اولیت‌های مترجمین مبلغ اسـت. از جمله برطرف کردن موانع کثرت دعا هدیه ثواب دعا برای اموات و پدر و مادر است تا میزان آن مضاعف شود.

۷ـ۲. اصلاح کیفیت دعا

متأسـفانه گاهی دیده می‌شـود دعاکنندگان به آنچه از زبان می‌گذرانند توجه نمی‌کنند و از روی عادت و ضـبط حافظه، الفاظ دعا را به زبان آورده و با دیگران همراهی می‌کنند. بسـیاری از

اشخاص از نبود ظاهری حضرت و هجوم بلاها دلتنگ حضور ایشان هستند، اما کمتر به لفظ، دعا می‌کنند، پس باید دقت کرد که برای دعا صرف گذراندن از دل کفایت نمی‌کند و باید با لفظ باشد تا در سنت الهی جاری شود. قرآن می‌فرماید: «مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ؛ سخنی بر زبان نیاورد جز آنکه همان‌دم فرشته‌ای مراقب و آماده است» (ق: ۱۸). دعا مصداق ذکر است و در مقابل فراموشی است و چه‌بسا سکوت، دعوت‌کننده فراموشی باشد. بنابراین، توصیه شده به خواستن با لفظ تا اثر استجابت بر آن مترتب شود مانند اینکه شخصی هنگام حاجت از اداره‌ای باید آن را به‌صورت مکتوب درخواست کند و این به‌معنای به‌لفظ درآوردن درخواست است تا مهر اجابت پای آن بزنند، پس باید با لفظ، آمدن (با عافیت) حضرت را خواست.

چون محبت حضرت بعد از شناخت در قلب مستقر می‌شود و شخص، بی‌تاب آمدن ایشان می‌شود، پس می‌توان به هر لفظی، موعود را از خداوند درخواست کرد و مانعی نیست که با زبان عاشقانه شخصی دعا شود. علما تأکید دارند که عدم ترتیب دعاهای مأثور به قصد مطلق دعا مانعی ندارد؛ یعنی به‌قصد ورود از ایشان نباشد؛ زیرا دلیلی بر حرمتش وجود ندارد. بنابراین، اضافه کردن به دعا نیز به نیت مطلق دعا جایز است. همچنین قطع کردن دعا و حرف زدن بین آن جایز است به‌مقداری که با مشغول بودن به دعا منافات نداشته باشد وگرنه از اول شروع کند که به شرط دعا عمل کرده باشد. دیگر اینکه نسبت لفظ دعا و حضور قلب، عموم و خصوص من‌وجه است؛ یعنی گاهی با هم در شخص جمع هستند و گاهی از هم جدا هستند و مطلوب دعا، دعای با حضور قلب است؛ یعنی از صمیم دل بداند و بخواهد آنچه را که به لفظ می‌گوید و در تمام این احوال سعی کند بدنش خاشع باشد (موسوی اصفهانی، ۱۳۹۸، ص۳۹۴).

از جمله اصلاح کیفیت دعا چهل روز مداومت به دعای فرج است. مداومت بر چهل روز پیاپی بر خواستن فرج در انسان ایجاد اضطرار به وجود حضرت را ایجاد می‌کند و همه‌چیز انسان، وجود نازنین حضرت می‌شود و این بی‌تابی، تقرب بیشتر به حضرت و استجابت دعا را به‌دنبال دارد. بنی‌اسرائیل چهل روز به درگاه خدا ضجه زدند تا خداوند راه گشایشی برای آنان قرار داد و به حضرت موسی علیه‌السلام وحی کرد که آنها را از دست فرعون خلاص کند و صدوهفتاد سال

آزار را از آنها کاسـت. راوی می‌گوید امام صـادق علیه‌السلام فرمود: «همچنین شـما هم اگر انجام دهید البته خداوند گشـایش خواهد داد و اگر چنین نباشـید این امر تا آخرین حد خود به‌طول خواهد انجامید» (موسـوی اصـفهانی، ۱۳۹۸، ص۸۴). مداومت بر دعای فرج در چهل روز انسـان را از غفلت عدم دعا و عدم یاد حضـرت بیرون می‌آورد. روح انسـان به تمرکز بر وجود نازنین حضـرت انس می‌گیرد و باعث تحول روحی انسان می‌شود.

امام صـادق علیه‌السلام می‌فرماید: «از چهل روز خواندن دعای عهد غفلت نورزید». همچنین فرمود: «هرکس چهل روز این دعا را بخواند از یاوران حضـرت قائم علیه‌السلام خواهد بود و اگر پیش از ظهور آن حضـرت بمیرد خدای تعالی او را زنده خواهد کرد تا در رکاب آن جناب جهاد کند و به شماره هر کلمه از آن، هزار حسـنه برایش نوشـته می‌شود و هزار کار بد از او محو می‌گردد وآن دعا چنین است: (اللهم رب النور العظیم...)» (موسوی اصفهانی، ۱۳۹۸، ۳۰۴/۲).

۸. نتیجه‌گیری

اگر از خواندن دعا فرج آن هم به صورت زیاد غفلت شود امر غیبت حضرت به‌نهایت شدت خود می‌رسـد و در آن غیبت طولانی، مردم نقاط مختلف جهان، گرفتار امتحانات و بلیات سـخت می شوند تا شاید به اضطرار وجود حضرت برسند و از خداوند درخواست ظهور منجی کنند، اما اگر با کثرت دعای فرج، روح و قلب انسـان با ظهور نزدیک شـود نه‌تنها امر ظهور به‌نهایت تأخیر خود نمی‌رسد، بلکه در زندگی تک‌تک دعاکنندگان، فرج و گشایش محقق خواهد شد.

فهرست منابع

* القرآن الکریم (۱۳۸۹). مترجم: فولادوند، محمدمهدی. قم: چاپخانه بزرگ قرآن کریم.
۱. ابن‌شهر آشوب، ابی جعفر محمدبن علی (۱۳۷۶). مناقب آل ابی طالب. قم: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.
۲. ابن‌منظور، محمدبن مکرم (۱۴۱۴). لسان العرب. بیروت: دارصادر.
۳. الکاظم حسنی، سید انوار (۱۳۹۸). متن و ترجمه تفسیر امام حسن عسکری علیه‌السلام. قم: انتشارات بنی الزهرا.
۴. بنویدی، زهرا (۱۳۹۰). کاوشی در دعای فرج. نشریه انتظار موعود، ۳۴(۱۱)، ۱۵- ۲۹.
۵. حرعاملی، محمدبن حسن (۱۴۰۹). وسائل الشیعه. قم: مؤسسه آل البیت علیهم‌السلام.
۶. صدوق، محمدبن علی‌بن حسین (۱۳۹۵). کمال‌الدین و تمام‌النعمه. مترجم: غفاری، علی‌اکبر. قم: دارالکتب الاسلامیه.

۷. طبرسی، ابومنصور احمدبن علی (۱۴۲۴). الاحتجاج علی اهل اللجاج. مترجم: جعفری، بهراد. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۸. طوسی، محمدبن حسن (۱۳۶۵). التهذیب. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۹. کلینی، محمدبن یعقوب (۱۳۶۵). الکافی. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۱۰. مجلسی، محمدباقر (۱۳۸۶). بحارالانوار الجامعه لدرر الاخبار الائمه الاطهار. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۱۱. مجلسی، محمدباقر (۱۳۸۶). بحارالانوار الجامعه لدرر الاخبار الائمه الاطهار. بیروت: داراحیاءالتراث العربی.
۱۲. موسوی اصفهانی، علامه سید محمدتقی (۱۳۹۸). مکیال المکارم فی فوائد الدعاء للقائم. مترجم: حائری قزوینی. قم: کتاب جمکران.